

MTA VENDÉGGKUTATÓI PROGRAM 2012-2014

INTERJÚS VIZSGÁLAT 2015

MTA Életpálya Monitor

Szerződésszám: PD-016/2014.

A vizsgálat háttere

Az MTA Vendégkutatói Program keretein belül 2012 és 2014 között tizenkilenc kutató nyert támogatást. A vizsgálat az őket fogadó intézetvezető, illetve csoportvezető kutatók programmal kapcsolatos tapasztalatainak, észrevételeinek összegyűjtését tűzte ki célul. A megkérdezés során, mely félig strukturált interjú módszerrel készült, a vendégkutatókat befogadó hazai kutatócsoportok vezetőinek majdnem mindegyikét sikerült elérni – közülük mindössze három fővel nem készült interjú¹ –, így a tanulmányban közölt megállapítások bázisa szinte teljes körű.

Az elemzés alapját szolgáltató interjúk 2015 nyarán és szeptemberében készültek.

A vizsgálat során az alábbi kutatóintézetek vezetői, illetve vendégkutatókat fogadó vezető kutatói kerültek megkérdezésre:

A VIZSGÁLAT SORÁN FELKERESETT KUTATÓKÖZPONTOK, INTÉZETEK, KUTATÓCSOPORTOK

MTA KOKI

MTA NYTI

MTA ATK NÖVI

MTA-DE Lendület Viselkedésökológiai Kutatócsoport

MTA-ELTE Numerikus Analízis és Nagy Hálózatok Kutatócsoport

MTA-DE Részecskefizikai Kutatócsoport

MTA ATOMKI

MTA CSFK

MTA SZBK

MTA-DE Részecskefizikai Kutatócsoport

MTA KRTK

¹ Technikai okokból maradt ki három intézet, az együttműködés ezek esetében is biztosított volt.

Eredmények

Fő megállapítások

Az MTA Vendégkutatói Program az egyetlen hazai támogatás, mely a világ élvonalbeli kutatóit tartósan, azaz legalább három hónapos tartózkodásra hazánkba képes vonzani. A támogatás jelentős közvetlen eredményein, primer hatásain túl, a hazai tudományra gyakorolt továbbgyűrűző, hosszú távú hatásai is kiemelkedőek.

A támogatás eredményei

Publikációk

A rövid, három-négy hónapos vendégkutatói tartózkodásokból is több, a befogadó intézmény affiliációjával megjelenő cikk született. A legtöbb esetben még jóval a pályázat lezárása után is jelennek meg publikációk, a vendégkutatók távozása után tehát még éveken át születhetnek közös publikációk a befogadó intézmények kutatóival.

A megjelent publikációk legnagyobb része a vendégkutató és a befogadó intézmény egyes kutatóinak közös munkájából származó cikk. Néhány vendégkutató korábbi, de a támogatási időszakban véglegesített, és elfogadott publikációjának esetében is a magyar befogadó intézményt jelölte meg affiliációjában.

Nemzetközi pályázatok

A Vendégkutatói Program kiírása alapján nemzetközi kutatási pályázat beadása nem feltétele a teljesítésnek. Ennek ellenére szinte minden támogatott adott be közös nemzetközi kutatási pályázatot (ERC; OTKA NN; EU COST; Marie Curie; NASA; NSF vagy más) a meghívó kutatócsoport tagjaival közösen. Amennyiben ezek a pályázatok nem kaptak rögtön támogatást, azt a legtöbbször újra és újra, esetleg más helyre is beadják, mivel a törekvés a közös projektek megvalósítására általában fennmarad. Van olyan csoport, ahol a vendégkutatóval közösen kidolgozott pályázat csak a harmadik évben kapta meg a kért támogatást.

A sikeres nemzetközi pályázatok a hosszú távú és továbbgyűrűző hatások fő generálói, hiszen ezekben a már meglévő szakmai együttműködések felerősödnek, újra dinamizálódnak, és az újonnan belépő partnereknek köszönhetően megsokszorozódnak, így többszörözve meg az eredeti pár hónapos hazai együttműködés hatásait.

Az alábbi táblázat a vizsgálat időpontjáig detektálható elsődleges eredményeket, azaz a publikációkat és a pályázatokat foglalja össze a felkeresett intézetek körében. A 2014-es évben támogatásban részesülők adatai nem kerültek bele a táblázatba, mert a tapasztalatok szerint az eredmények jellemzően a támogatás lezárulását követő második év távlatában, vagy annál később jelennek csak meg. A hatások ezeknél még később, több év elteltével is jelentkeznek.

A Vendégkutatói Program 2015 nyaráig azonosítható eredményei

A TÁMOGA- TÁS IDEJE	A VIZSGÁLAT IDŐPONTJÁIG MEGJELENT PUBLIKÁCIÓK SZÁMA	FOLYAMATBAN LÉVŐ PUBLIKÁ- CIÓK SZÁMA	A VIZSGÁLAT IDŐPONTJÁIG BEADOTT PÁ- LYÁZATOK SZÁMA²	A VIZSGÁLAT IDŐPONTJÁIG SIKERES PÁ- LYÁZATOK SZÁMA
2013				
4 hó	2	4-5	3	1
3 hó	1	vannak	5	2
2012				
4 hó	1	vannak	0	
3 hó	1		2	
8 hó	5		0	
4 hó	8	2-3	3	
6 hó	3	6	1	1
11 hó	4		2	

A támogatás hatásai

A Vendégkutatói Program tényszerűen azonosítható hatásait a következő táblázat foglalja össze:

² Azok, akik nem adtak be pályázatot, vagy 1) azért nem tették ezt, mert saját szakterületükön külön-külön is annyira sikeresek, hogy erre nincsen szükségük, egyéni pályázataikból meg tudják oldani a közös munkát, vagy 2) azért, mert a vendég itt tartózkodása idején az derült ki, hogy nagyon nehéz emberileg kijönni vele, így a további együttműködés inkább kockázatos, mint vonzó lehetőség a meghívók számára.

A VENDÉGGUTATÓI PROGRAM AZO- NOSÍTOTT HATÁSAI	AZ EMLÍTÉS GYAKORISÁGA A VÁLASZADÓK KÖRÉBEN
A hazai kutatócsoportok, és intézetek „nemzetköziesítésének” többszintű katalizálása	Teljes körű
Intenzív nemzetközi szakmai kapcsolatok kiépítése	Teljes körű
A befogadó intézmények, kutatócsoportok közvetlen „nemzetköziesítése”	Teljes körű
A hazai tudományosság közvetett „nemzetköziesítése”	Teljes körű
A befogadó intézmény nemzetközi láthatóságának növelése	Közepes
Igény szerinti, célzott hozzáférés biztosítása a vendégkutató teljes szakmai kapcsolatrendszeréhez	Közepes
Élvonalbeli kutatási koncepciók, nemzetközi együttműködések előkészítése és megalapozása	Ritka
Új ismeretek, gyakorlatok, módszerek átvétele	Teljes körű
Új kutatási irányok integrálása	Gyakori
Új ismeretek, modern tudás hazai felsőoktatásba való beépítése	Egyedi
A VENDÉGGUTATÓI PROGRAM TOVÁBBI VÁRT HATÁSAI	AZ EMLÍTÉS GYAKORISÁGA A VÁLASZADÓK KÖRÉBEN
A magyar tudomány EU szintű tudománypolitikai háttértámogatása	Ritka
A meghívó kutatócsoport pályázati tevékenységének gyakorlati segítése	Gyakori

mogatással elérték köre

A Vendégkutatói Program keretében hazánkban tartózkodó élvonalbeli kutatók általában nagy és széleskörű hatást gyakoroltak szakterületük hazai képviselőire.

tá-

Intenzív szakmai együttműködés a vendégkutatóval általában **2-3 hazai kutató esetén** alakult ki kutatócsoportonként, de a tágabban – előadásokkal, szemináriumokkal, eseti konzultációkkal – elérték köre több esetben is az egész hazai szakmai közösséget, vagy az érintett hazai PhD hallgatók összességét jelentette.

A támogatás fő nyerteseiként a fiatal kutatókat, és PhD hallgatókat emelik ki a legtöbben, de az említések szerint a szenior kutatók szintén jól tudtak profitálni a meghívott jelenlétéből.

A támogatással kapcsolatban felmerült nehézségek

Bár a program megítélése rendkívül pozitív mind a támogatás tartalmát, és annak kereteit, mind adminisztrációját, és az MTA ügyintézési gyakorlatát tekintve, mégis volt néhány olyan pont, melyen nehézségekkel küzdöttek a vendégek, illetve meghívóik.

Megfelelő embert, megfelelő időre

A nemzetközi tudományos élet **élvonalbeli kutatói jelentős intézmények vezetőiként nehezen tudnak elszakadni három hónapra, vagy annál hosszabb időre**, ezért többen is voltak, akik blokkosítva, vagy a nyári szünetben tudták megoldani itt tartózkodásukat.

Kifizetési problémák

A pályázó vendégkutatók jelentős része nem volt tisztában azzal, hogy a megítélt, közalkalmazotti munkabéreként kifizetendő összegnek magyarországi adózás után csak kicsivel több, mint a fele marad a kezükben. Ez sokakat negatívan érintett, és kevésbé elegáns, bár szabályszerű kifizetési megoldások keresésére indított. Ők többségükben vállalkozóként, saját anyaországukban adózva kapták meg a nekik megítélt teljes összeget. Mások, akik valamilyen okból nem ezt a megoldást választották, hazánkban adóztak, és kb. fele akkora összeget kaptak kézhez, mint a fenti csoport.

Az élvonalbeli **meghívottak problémamentes kifizetése érdekében szükség lenne az alkalmazási keretek átstrukturálására, és a jelenleginél részletesebb kidolgozására**. Ezzel kapcsolatban javaslatként hangzott el, hogy **ne közalkalmazotti státuszba vegyék fel a vendégkutatókat**, mert az nem versenyképes pozíció se a fizetés, se a külföldi fokozat hazai elismertetésének kínos folyamata miatt. **A közalkalmazotti státusz kiiktatása** emellett megoldást jelenthetne a **színvonalas posztdokok hazánkba csábításának problémájára is**, ami a magyar kutatócsoportok jelenlegi egyik legnagyobb nehézsége³.

³ A Lendület Program 2014-es vizsgálata során is ez a probléma bizonyult a legjelentősebbnek, mellyel a kutatócsoportok küzdenek.

Bizalomhiány

A kifizetéssel kapcsolatos problémák mellett **az átláthatósági nyilatkozatokkal** kapcsolatos adminisztráció, illetve az a mögött megbúvó **bizalomhiány** okozott még problémát egy vendégkutatónak, illetve a vendéglátók széles körének.

Javaslatok

A Vendégkutatói Programmal kapcsolatban a következő javaslatok hangzottak el:

A VENDÉGTKUTATÓI PROGRAM- RA VONATKOZÓ JAVASLATOK	AZ EMLÍTÉS GYAKORISÁGA A VÁLASZADÓK KÖRÉBEN
A megítélt támogatás teljes összege legyen kifizethető	Szinte teljes körű
Szabályozzák egyértelműen a teljes összeg kifizetésének feltételeit	Szinte teljes körű
Ne közalkalmazotti jogviszonyt kelljen létesíteni a külföldi kutatókkal	Egyedi említés, de tulajdonképpen szinte minden vendéglátó erről beszélt. Ez a színvonalas posztdoktorok meghívása érdekében is nagyon fontos lenne!
Legyen blokkosítható az itt tartózkodás ideje, akár a minimumot jelentő három hónap is	Gyakori
Ne kelljen a külföldi tudományos fokozatokat idehaza elismertetni	Gyakori
Két hónapra is legyen elérhető a támogatás	Ritka

Részletes eredmények

A meghívások előzményei

A Vendégkutatói Program keretein belül meghívott kutatók többségének a meghívás előtt már volt szakmai kapcsolata a meghívókkal, vagy azok közvetlen munkatársaival. Ezek a szakmai kapcsolatok azonban a leggyakrabban egymás tevékenységének kölcsönös elismerésében, szívélyes konferencia-beszélgetésekben, esetleg alkalmankénti szakmai konzultációkban merült ki. Néhány esetben ennél szorosabb, publikációkat is eredményező közös munka előzte meg a meghívást, jellemzően a meghívó korábbi tartós külföldi tartózkodásához kapcsolódóan. Volt néhány olyan eset is, melyben semmilyen előzetes szakmai együttműködés nem állt fenn a felek között.

A meghívottak egy jelentős részének volt valamilyen családi magyarországi – egy esetben regionális – kötődése, ami nagyban megkönnyítette a hosszabb időtartamra szóló meghívás elfogadását.

A többség maga választotta ki és kereste fel a meghívott vendégkutatókat – egy esetben azonban a vendégkutató volt az, aki maga kezdeményezett szorosabb szakmai együttműködést a hazai kutatócsoporttal.

Az itt tartózkodás időtartama

A meghívottak a kiírásnak megfelelően 3-12 hónapot töltöttek hazánkban. A leggyakoribb a három hónapos, a következő leggyakoribb a négy hónapos tartózkodás volt. Ennek oka, hogy a nemzetközi tudományos élet kiemelkedő kutatói jelentős intézmények vezetőiként nehezen tudnak elszakadni ennél hosszabb időre. Néhány kivételtől eltekintve olyan esetekben sikerült ez, ha a meghívottnak volt személyes, családi – magyar vagy regionális – kötődése, ami miatt érdekelte a hosszabb magyarországi tartózkodás. Ezen felül azokban az esetekben is lehetséges volt a hosszabb tartózkodás, ha az adott személy éppen átmeneti helyzetben, neki megfelelő végleges állás nélkül volt.

„Minimum 3 hónapot kell itt lennie valakinek egy huzamban. Ez egy olyan embernél, aki egy viszonylag nagy laboratóriumot vezet, ez gyakorlatilag lehetetlen. X is csak úgy tudott itt lenni, és ez volt az egyetlen lehetőség, csodálkozom is hogy bevállalta, hogy időnként hazament hétvégére”

A fenti nehézségek miatt többen voltak a vendégkutatók között, akik a támogatott időszakot blokkosítva töltötték ki hazánkban. Ez a modell jól működött, ezekben az esetekben részben gyakorlatilag a támogatás meghosszabbításaként értelmeződött a blokkosítás, ugyanis a meghívott a köztes időszakban is intenzíven koncentrált a magyar vonatkozású témákra.

„Tehát az, hogy január 1-én idejön, és március 31-én távozik, és közben semmi más dolga nincsen, hát, ilyen nincs. Aki ezt meg tudja csinálni, az meg nem olyan profilú, arra meg nem kapjuk meg. .. De hát, működik azért a dolog. Valahogy ki lehet találni, hogy működjön.”

Voltak esetek, melyekben – hasonló okokból – a nyári szabadságolások idejére sikerült betervezni a magyarországi három hónapot.

Az is elhangzott az interjúk során, hogy, mivel az igazán élvonalbeli kutatókat a fenti okok miatt már három hónapra is nehéz elhívni, érdemes lenne akár kéthónapnyi itt tartózkodást is finanszírozni nekik.

A támogatással elért hazai kutatói csoportok

Intenzív szakmai együttműködés

A vendégkutatói program legfőbb nyertesei az interjúalanyok többsége szerint a meghívó csoportok fiatal kutatói és PhD hallgatói voltak, de több esetben a vezető, illetve szenior kutatók is jelentősen tudtak profitálni a meghívott jelenlétéből. Az előbbieket rengeteget tanulhattak, és angol nyelvű szakmai kommunikációt folytathattak napi rendszerességgel, a vezető és szenior kutatók pedig magas szintű, kiemelkedő tudású partnerrel vitathatták meg a szakmai kérdéseket, és együtt alapozhattak meg előremutató kutatási koncepciókat.

Ez az a szűk kör, mely intenzív szakmai kapcsolatban volt, napi szinten együtt dolgozott, és tartós szakmai együttműködések alapozott meg a vendégkutatóval. Az ilyen kutatók száma csoportonként a kutatócsoport méretétől függően 3-12 fő volt.

„naponta 12 órán keresztül beszéltünk egymással... Ami nagyon jó volt, hogy nekem személyesen is nagyon-nagyon jó volt, egy rettenetesen jó érzés, hogy egy hasonló..., akivel az ember őszintén tud szellemi interakciót kialakítani, egy olyan ember van, aki mégsem úgy mond a beosztottja és a diákja, hanem egy teljesen független gondolkodó. Ami még szerintem nagyon jó volt, hogy a laboromban van körülbelül 8-9 kutató és diák együtt, hát és nekik is minden kávézásnál, ebédnél, satöbbi, volt egy olyan kollegiális csapat”

Tágabb, és lazább elérés

A vendégkutatók jelenléte a befogadó intézmények, vagy a befogadó kutatócsoportok egészére hatott. A lazább szakmai kapcsolatok formájában, konzultációk során, vagy informális, de szakmai tartalmú beszélgetésekkel elértek körét gyakran a csoport, vagy a kutatóintézet egészének körében határozták meg az interjúalanyok. Ebbe a körbe mind a fiatal kutatókat, mind a szeniorokat beleértették. A számszerű említések itt 10–40 fő közöttiek.

Előadásaikkal, szemináriumaiikkal, egyetemi kurzusaikkal távolabbról bár, és a fenti kapcsolódási módokhoz képest viszonylag egyoldalúan, de az érintett szakterületek szinte minden érdeklődő képviselőjére tudtak hatni a vendégkutatók. Ezekkel a frontális módszerekkel széles körben elérték a szakmailag érintett köröket – ezeken belül elsősorban a PhD hallgatókat. Az interjúk során nem volt egyedi az ilyen formában elérték körének 100 főben való meghatározása sem.

A támogatás hatásai

Tényszerűen azonosítható hatások

A Vendégkutatói Program megítélése kiemelkedően pozitív volt a megkérdezettek körében. Elsősorban a támogatásnak **a kutatócsoportok és intézetek nemzetköziesítésében** játszott szerepét, ennek különféle dimenzióit emelték ki a válaszadók.

„A vendégkutatói pályázatnak az az óriási előnye – ami nekem régi mániám volt –, hogy ezekkel a hazai fizetésekkel mi nem tudunk nemzetközi pályázatokat kiírni. Viszont ezzel nemzetközivé lehet tenni ezeket az intézeteket”

A nemzetköziesítés megkérdezettek elmondása alapján azonosítható **dimenziói** a következők voltak:

Élvonalbeli kutatási koncepciók, nemzetközi együttműködések előkészítése és megalapozása. Egyes szakterületek fejlődési irányai az infrastrukturális beruházások ismeretében részben előre láthatók, tervezhetők. Ezekkel lépést tartani csak a megfelelő szakmai háttér és erőforrások birtokában lehet, amiket évekre előre lehet, és kell tervezni. Ilyen, *a világ épp körvonalazódó élvonalbeli projektjébe való bekapcsolódásra vonatkozó együttműködés előkészítése* is zajlott például a Vendégkutatói Program keretein belül.

A befogadó intézmény nemzetközi láthatóságának növelése. Nem ritka, hogy a vendégkutatói programmal összefüggésben *gyakoribbá válnak a konferencia-meghívások, együttműködési megkeresések a befogadó intézmények kutatóinak körében*, a program lezárása után is. Az élvonalbeli kutatók átmeneti jelenléte tehát pozitívan hat a befogadó intézmény megítélésére: az itt dolgozó kutatók, csoportok, intézmények nemzetközi ismertsége és elismertsége is növekszik a program hatására.

Intenzív nemzetközi szakmai kapcsolatok kiépítése. *A vendégkutatónak, és saját kutatócsoportjának kapcsolata a támogatás ideje alatt elmélyül a hazai befogadó intézmény/csoport kutatóival: napi szintű kommunikáció, intenzív szakmai együttműködés alakul ki* a befogadó kutatócsoport egyes tagjai és a vendég, illetve a vendég saját külföldi kutatócsoportjának tagjai között is. Azonos problémákon gondolkodva, azonos kutató vezetése alatt a fizikai távolság ellenére is jól elmélyülhetnek a kutatók között a szakmai kapcsolatok.

Az intenzív szakmai együttműködésnek köszönhetően hosszabb távon *kölcsönös kutatói látogatások, hallgatói és kutatói csereprogramok* jönnek létre, a vendég hazautazását követően egyes hazai PhD hallgatók több hónapos tanulmányútra mennek a meghívott kutató külföldi csoportjába.

Céltott hozzáférés biztosítása a vendégkutató teljes szakmai kapcsolatrendszeréhez. Amikor olyan szakmai kérdés merül fel, amire a vendégkutató szakmai kapcsolatrendszerében valaki tudja a választ, *a vendég gyakran összeköti az érintett feleket*, így a hazai kutatók jobban integráltak lesznek a nemzetközi szakmai kapcsolati hálóba. Az élvonalbeli vendégkutatók ajánlása mindig nagyon jó referencia az ilyen együttműködések elindításában.

A befogadó intézmények, kutatócsoportok közvetlen „nemzetköziesítése”: az érintett csoportokban a vendégkutató miatt az *angol lesz a munkanyelv*, sőt, az étkezések, kávészünetek informális beszélgetéseinek nyelve is, így a fiatalok a megszokott szakmai környezetben szerezhettek rutint az angol nyelvű szakmai és informális kommunikációban.

A hazai tudományosság közvetett „nemzetköziesítése”: a vendégkutatók *angol nyelvű szemináriumokat, előadásokat, egyetemi kurzusokat* tartottak, szakmai megbeszéléseket folytattak a befogadó intézményekben. Ezekre az alkalmakra az érintett szakterületek hazai képviselői az ország többi intézményéből rendszerint ellátogattak. Sok vendégkutató maga utazott *több helyszínre* az országban, illetve a környező országokba előadásokat tartani, konzultálni. Egyes vendégkutatók további külföldi előadókat hívtak meg itt tartózkodásuk idején.

A fentiekén túl a meghívók által remélt **további lehetséges hatás: EU szintű tudománypolitikai háttértámogatás a magyar tudomány számára.** Az EU tudománypolitikájában tevékenyen részt vevő meghívottaktól meghívóik azt várják, hogy egyfelől segítséget (hasznos gyakorlati tanácsokat, információkat) kapnak tőlük saját pályázati tevékenységük során, másfelől, hogy a magyar tudomány egészének megítélésére pozitív hatást gyakorolnak az EU vezetőinek és vezető szerveinek körében.

Nemzetköziesítő vonatkozásain felül a naprakész, **az újszerű, ismeretlen szemléletmódok, modern tudás, és új módszerek megismerésének optimális eszközeként** beszéltek a támogatásról a megkérdezettek.

„Ez a munkatársaimnak szerintem rendkívül hasznos volt...végül is megtanultak valamit, amit csak akkor tanultak volna meg, hogy ha elutaznak külföldre. De megvolt az itthoni munkának a megszokott, biztonságot adó és hétköznapi rutinhoz illeszkedő sajátossága, és ugyanakkor megvolt nekik ez az idegen hatás, ami pezsdítően hatott rájuk.”

„ugye mi végső soron egy kutatócsoport vagyunk, aránylag rögzített nagy... kötött témakörben dolgozunk. Fölmerülhetnek olyan problémák, amik nem csak nekem érdekesek, vagy nem csak egy doktorandusznak. Hanem érdekes az egész kutatócsoportnak. Hát erre nyilvánvalóan sokkal jobb meghívni valakit, aki tart itt nem tudom, 3 átfogó előadást, és amellett pedig le tudunk ülni egy kávé vagy akár esetleg egy sör mellett, és meg tudjuk beszélni, hogy most a világban ezzel ki foglalkozik, mit csinálnak, be tudja ajánlani posztdoknak a végzett doktoranduszainkat, és így tovább, és így tovább. Tehát szerintem ez az előnye.”

Az új szemléletmód, modern tudás érvényesülési csatornáiként a következőket említették:

Új kutatási irányok meghatározása. A megszokottól eltérő gondolkodásmód, melyet a vendégkutató a fogadóintézményekbe hoz, tudományosan megtermékenyítő, inspiráló hatással bír a hazai kutatókra. A vendégkutató jelenléte alatt születő kutatási ötletek későbbi pályázatba fordítása szinte minden csoportban megtörtént. Számos olyan kutatócsoport van, ahol a vendég a csoport meglévő kutatási irányainak kibővítéséhez, teljesebbé tételéhez praktikus gyakorlati tanácsokkal, illetve saját szakmai köreinek bevonása által járult hozzá.

Új ismeretek, gyakorlatok, módszerek elsajátítása. Minden vendégkutató a változás, az új szemlélet friss szellőjét hozta a kutatócsoportokba. Mind a szorosan vett szakmai közösség, esetenként azonban a távolibb szakterületek képviselői is tudtak profitálni a vendég jelenlétéből, a vele való konzultációkból.

Újonnan kialakított labor beüzemelésében, új mérési módszerek, technikák alkalmazásában és az eredmények interpretálásában hatalmas segítség egy nagy tapasztalatokkal és nemzetközi kapcsolatrendszerrel rendelkező szaktekintély intenzív jelenléte. Az ilyen gyakorlati tudást igénylő területeken a szakmai tapasztalatok széleskörű átadásának optimális módja a megfelelő tapasztalattal rendelkező vendégkutató meghívása. A szaktudás átadásán túl a vendég ezekben az esetekben a labor kihasználtságát, és így az ott dolgozó szakemberek nemzetközi megkereséseinek számát is intenzíven növelheti.

Új ismeretek, modern tudás hazai felsőoktatásba való beépítése. Egy esetben a vendégkutatótól szemináriumi formában átvett tudás ma már új egyetemi kurzus alapját képezi, a meghaladottá vált korábbi megközelítést ez a modern megközelítésmód váltotta fel az oktatásban, aminek köszönhetően az új generációk már a naprakész tudást sajátíthatják el a képzés során, mellyel a nemzetközi szinten sikeresebbek lehetnek.

A támogatás megkérdezettek által azonosított, fent bemutatott hatásait a következő táblázat foglalja össze:

A VENDÉGGKUTATÓI PROGRAM AZONOSÍTOTT HATÁSAI	AZ EMLÍTÉS GYAKORISÁGA A VÁLASZADÓK KÖRÉBEN
A hazai kutatócsoportok, és intézetek „nemzetköziesítésének” többszintű katalizálása	Teljes körű
Intenzív nemzetközi szakmai kapcsolatok kiépítése	Teljes körű
A befogadó intézmények, kutatócsoportok közvetlen „nemzetköziesítése”	Teljes körű
A hazai tudományosság közvetett „nemzetköziesítése”	Teljes körű
A befogadó intézmény nemzetközi láthatóságának növelése	Közepes
Igény szerinti hozzáférés biztosítása a vendégkutató teljes szakmai kapcsolatrendszeréhez	Közepes
Élvonalbeli kutatási koncepciók, nemzetközi együttműködések előkészítése és megalapozása	Ritka
Új ismeretek, gyakorlatok, módszerek átadása	Teljes körű
Új kutatási irányok integrálása	Gyakori
Új ismeretek, modern tudás hazai felsőoktatásba való beépítése	Egyedi

További várt hatások

A fenti, tényszerű hatásokon felül további várt hatások is azonosíthatók a támogatottakkal kapcsolatban: egyes, az európai uniós tudománypolitika vezető szereplőivel, vagy nagy pályázati rendszereivel közvetlen szakmai kapcsolatban álló támogatottak részéről a **magyar tudomány EU szín-**

tű tudománypolitikai háttértámogatását, illetve az érintett kutatócsoport **pályázatainak gyakorlati segítségét** is remélik meghívóik.

A támogatással kapcsolatos nehézségek

Az interjúalanyok mindannyian pozitívan nyilatkoztak a támogatás adminisztrációjáról, zökkenőmentes lebonyolításáról, és az MTA gördülékeny ügyintézéséről. Volt azonban néhány pont, ahol többen is technikai nehézségekbe ütköztek a megvalósítás során.

Kérdések a kifizetés módja körül

A leggyakoribb, majdnem mindenkinél jelentkező probléma a támogatásként megítélt összeg optimális kifizetési módjának megtalálása volt. A támogatásra megítélt összeg kifizetésének módjára vonatkozó előírások nem voltak egyértelműen meghatározva. A pályázó vendégkutatók egy része így nem volt tisztában azzal, hogy a megítélt, közalkalmazotti munkabéreként kifizetendő összegnek magyarországi adózás után csak kb. a fele marad a kezükben. Többeket ez negatívan ért, és kevésbé elegáns, bár szabályszerű kifizetési megoldások keresésére indított. Ők többségükben vállalkozóként, saját anyaországukban adózva kapták meg a nekik megítélt teljes összeget. Ebben az esetben a meghívó vezető kutatóknak havonta feladatokat, hozzájuk rendelt összegeket kellett meghatározniuk és igazolniuk a vendégkutató felé, hogy a kifizetések szabályosak legyenek. Ez többletterheket rótt a meghívókra.

Emellett aggályos lehet, hogy voltak olyan vendégkutatók, akik közalkalmazottként, a hazai adózás utáni csökkentett összeget kapták meg bérként – a különbségek tehát vendég és vendég tényleges díjazása között a gyakorlatban meglehetősen nagyok lettek.

„mindenféle kikapukat kell keresni, ami igazából az ember lelkiismeretét nem nyugtatja meg. Megoldás megvan, de nem megnyugtató módon”

„Itt gyakorlatilag a külföldi vendég és a hazai törvénykezési rendszer között nekem egy pajzsot kell készítenem, hogy az ő irányába mosolygós képet mutassak és a másik irányba pedig fel tudjak lépni a lehető legerősebb érdekképviseléssel a törvények betartása mellett, de keresve a lehetőségeket.”

„önálló vállalkozói szerződést kötöttünk, és minden egyes hónapra kitaláltunk részfeladatokat, a részfeladatot egy teljesítésigazolással valaki kiállítja, hogy az elvégződött, és akkor utána erről ő kiállít egy havi teljesítési számlát, és azt mi, egy az egyben, bruttó összeget átutaljuk neki, abban bízva, hogy otthon szépen becsülettel bevallja, és adózik” „De ez nem volt triviális, hogy ezt így lehet, vagy így kell. Nem tudom, hogy így kell-e valójában. ...Tehát ez volt a legmacerásabb.”

A meghívottak problémamentes kifizetése miatt – emellett a színvonalas posztdokok hazánkba csábításának elősegítésére is – szükség lenne az alkalmazási keretek átstrukturálására, egy javaslat szerint például arra, hogy ne közalkalmazotti státuszba kelljen felvenni a vendégkutatókat, mert az nem versenyképes pozíció se a fizetés, se a külföldi fokozat hazai elismertetésének vele járó kínos folyamata miatt.

„Törvényileg rendezni kell, hogy a rendelkezésre álló keretek között versenyképes fizetést kell adni.”

Bizalomhiány

Kevesebb esetben, de voltak, akik a kutatási támogatásokat alkalmanként jellemző bizalomhiányt is problémaként, nehézségként jelezték a Vendégkutatói Programmal kapcsolatosan. Volt olyan vendégkutató, aki, bár nagyon elégedett volt mindennel, az átláthatósági nyilatkozatokat nehezményezte. Egy vele kapcsolatos megjegyzés:

„ő egy teljesen más, más kultúrából jön, ahol nem azt tételezik fel az emberről, hogy csal, lop, hazudik, hanem hogyha azt mondja, hogy ennyit költött, akkor azt úgy elhiszik”

Többen jelezték a külföldi kutatók alkalmazásának hazai technikai nehézségeit, például a PhD-k honosításának problémáját is:

„az önmagáért létező adminisztrációnak a fenevada, amivel küzdünk... azért, mert minden kétszázadikra, vagy minden ötszázadikra van egy moszkvai zsidóvárosban vett mű-PhD, ezért működtessünk egy akkora apparátust, hogy a másik százkilencvenkilenc, vagy másik négy-százkilencvenkilenc teljesen normális tudóst is szívassuk... Nagyon értelmetlen.”

Ezekon felül volt, aki a Vendégkutatói Programtól függetlenül a kutatók informális érintkezési alkalmainak szakmai jelentőségét, illetve az ezekkel kapcsolatos támogatások hiányát is kiemelte (a konferenciák rendezvényszervezői számláinak visszautasítása miatt):

„Azt szoktam mondani a fiataloknak, figyeljete, nem kell minden előadásra bejönni. Mert van, ami abszolút nem érdekes. De a... ilyenekre tessék, kirándulásra, konferencia bankettra tessék eljönni. Mert ott lehet személyesen megismerni, ott tudják meg, hogy te ki vagy. Ő fogja majd a te cikkeidet látatlanban bírálni, ő fog téged meghívni esetleg, hát ez fontos.”

Nehéz esetek

A technikai nehézségeken felül két vendéglátó számolt be a meghívottal kapcsolatos negatív személyes tapasztalatokról, illetve jelentős többletterhekről. Vendégüket mindketten kimondottan problémás személyiségnek ismerték meg, aki, meglátásuk szerint, nem véletlenül volt viszonylag könnyen meghívható hosszabb tartózkodásra, azaz neki megfelelő státusz nélkül. Ezekkel a személyekkel a vártnál jóval több elfoglaltság, és probléma akadt – az internet előfizetések ügyintézési nehézségein túl felmerült velük kapcsolatban az előremutató témák és tehetséges kollégák kisajátításának, valamint a kiemelkedő PhD hallgatók inkorrekt elcsábításának gyanúja is.

„amikor itt volt, menet közben megismertem, és kiderült, hogy amellet, hogy szakmailag egy komoly kutatóról van szó, emberileg nem könnyű... nagyon jó tudományos eredményei vannak, de ehhez méltó állást még nem sikerült találnia”

„eléggé öntörvényű, eléggé önközpontú, és az ember úgy van vele, hogy ezt tűri, amennyire lehet a kutatási célok érdekében, de nem biztos, hogy hosszú ideig fel akarja vállalni”

Ezekkel a nehezebb személyiségekkel a további szoros együttműködés sem tűnik ígéretesnek meghívóik számára. A felületes, távoli jó viszony és laza szakmai együttműködés az, amit üdvösnek tartanak ezekben az esetekben.

„...ezért is döntöttünk úgy, hogy nem akarjuk ezt szorosabbra fűzni a jövőben. Az a szint, ami megvan, az jó, abból sülnetnek ki jó dolgok, de nem feltétlenül biztos, hogy ezt nekünk erőltetnünk kell”

A vendégekre gyakorolt hatás

A meghívott vendégkutatókra tett hatást természetesen az ő megkérdésükkel lehetne feltérképezni. A vendéglátók elmondása szerint a többség kimondottan pozitív benyomásokkal távozott, a szakmai és emberi kapcsolatok szinte minden esetben szorosabbakká váltak a vendég, és a befogadó intézmények, kutatócsoportok kutatói között. Az eltérő szemléletmód megismerése a vendégkutatók számára is hasznos volt, a vendéglátó kutatók gondolkodásmódja sokakat inspirált közülük.

„olyan szellemi környezetben volt, ahol ő is csinált valamit, ő fizikailag kísérletezett velem és olyan dolgokat csinált, erre próbáltunk odafigyelni, amit ő ugye otthon nem csinálhat, mert én laboromban vannak olyan technikák, olyan kísérletes megközelítések, amilyen az ő laborjában nincs”

Tartós kutatási együttműködések jöttek létre, kutatói és hallgatói mobilitási, és csereprogramok körvonalazódtak a támogatással összefüggésben. Egy vendégkutató a támogatás lezárulását követően tudományos tanácsadói státuszban, illetve egyetemi oktatóként elhelyezkedve hazánkban telepedt le.

Több vendég Budapest és az ország kulturális értékeinek megismerésével az országhoz való személyes kötődését is megerősítette.

„ő iszonyatosan meglepődött és nagyon boldogok voltak a feleségével, hogy a gyerekeik milyen nagy élménynek élték ezt meg. Hogy épp a fia, az például azóta is volt már vissza egy-maga repülővel az itt szerzett barátokat látogatni”

A Vendégkutatói Programmal kapcsolatos javaslatok

A megkérdezettek a támogatással kapcsolatban a következő javaslatokat tették az interjújuk során:

A VENDÉGGUTATÓI PROGRAM- RA VONATKOZÓ JAVASLATOK	AZ EMLÍTÉS GYAKORISÁGA A VÁLASZADÓK KÖRÉBEN
A megítélt támogatás teljes összege legyen kifizethető	Szinte teljes körű
Szabályozzák egyértelműen a teljes összeg kifizetésének feltételeit	Szinte teljes körű
Ne közalkalmazotti jogviszonyt kelljen létesíteni a külföldi kutatókkal	Egyedi említés, de tulajdonképpen szinte minden vendéglátó erről beszélt. Ez a színvonalas posztdoktorok meghívása érdekében is nagyon fontos lenne!
Legyen blokkosítható az itt tartózkodás ideje, akár a minimumot jelentő három hónap is	Gyakori
Ne kelljen a külföldi fokozatokat idehaza elismertetni	Gyakori
Két hónapra is legyen elérhető a támogatás	Ritka

További, a Vendégkutatói Programtól független, a hazai támogatási rendszerrel kapcsolatos javaslat, amely a Lendület Program vizsgálata során is központi problémaként merült fel:

„Magyarországnak az lenne a nagyon fontos, hogy színvonalas posztdoktori kutatókat tudjon idehozni és e tekintetben abszolút nem vagyunk versenyképesek. Kinevetnek a posztdoktorok.”